

ΜΑΘΗΜΑ: Παιδαγωγική του Θεάτρου

ΜΑΘΗΜΑ: 3-4

3ο τρίωρο	Θεωρίες παιχνιδιού, αρχές και γνωρίσματα. Το θεατρικό παιχνίδι: Αρχές και γνωρίσματα, Φάσεις ανάπτυξης, Ερεθίσματα και κίνητρα, Τα αντικείμενα.
4ο τρίωρο	Το θεατρικό παιχνίδι: Παιχνίδια και ασκήσεις.

Απόσπασμα από: Παπαδόπουλος, Σ. (2013). Θεατρική παιδεία και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Θεωρία και εφαρμογές. Στο Θ. Γραμματάς (επιμ.), *Το θέατρο ως μορφοπαιδευτικό αγαθό και καλλιτεχνική έκφραση στην εκπαίδευση και την κοινωνία* (σσ. 97-127). Αθήνα: Πράξη 'Θαλής' - ΕΚΠΑ.

B. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Θεατρικό παιχνίδι και δραματοποίηση αποτελούν βασικές μεθόδους της θεατρικής αγωγής στο σύγχρονο ελληνικό σχολείο (Παπαδόπουλος, 2004). Από αυτή την άποψη είναι αναγκαία η εξοικείωση των εκπαιδευτικών με τις μεθόδους αυτές, τόσο σε θεωρητικό, όσο και σε βιωματικό επίπεδο. Για το σκοπό αυτό η επιμόρφωση προσφέρει τη δυνατότητα ευαισθητοποίησης και απόκτησης της σχετικής εμπειρίας στα νέα δεδομένα της θεατρικής έρευνας (Γραμματάς, 1997).

1. ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Το θεατρικό παιχνίδι αποτελεί την πρώτη παιγνιώδη, βιωματική και ψυχοκοινωνική θεατρική εμπειρία των παιδιών (Smilansky, 1968). Η βάση του είναι το αυθόρμητο κοινωνικό και δραματικό παιχνίδι (Moreno, 1946· Slade, 1968) που παίζουν τα μικρά παιδιά, δίχως την παρουσία κάποιου ενήλικα, στο δωμάτιό τους, στην αυλή του σπιτιού τους, στο πεζοδρόμιο, στην είσοδο της πολυκατοικίας, κι όλα αυτά πριν ακόμα από τη φοίτησή τους στο νηπιαγωγείο. Από αυτήν την άποψη, το θεατρικό παιχνίδι βασίζεται στον αυτοσχεδιασμό με τα αισθητήρια και το σώμα, στην αυθόρμητη λεκτική έκφραση και επικοινωνία, στη δημιουργία και αναδημιουργία ρόλων και καταστάσεων.

Η ψυχοπαιδαγωγική του θεάτρου, εκτιμώντας τη σημασία της προϋπάρχουσας εμπειρίας των μικρών παιδιών στο αβίαστο και αυθόρμητο, δικό τους φυσικό παιχνίδι, προτείνει τη θεατροπαιδαγωγική πρακτική του θεατρικού παιχνιδιού, τόσο ως διαδικασία, όσο και ως μέθοδο (Koste, 1978). Στην εκπαίδευση (παιδιών και ενηλίκων), ως θεατρικό παιχνίδι εννοούμε εκείνη την ψυχοπαιδαγωγική και δραματική μέθοδο, που οργανώνεται ως ενιαίο διανθρώπινο και αυτοσχέδιο μυθοπλαστικό περιβάλλον και αναπτύσσεται στις παρακάτω τέσσερις φάσεις: α) Απελευθέρωση και δημιουργία ομάδας, β) Αναδημιουργία ρόλων και καταστάσεων, γ) Σκηνική αυτοσχέδια δράση, δ) Αποτίμηση του εργαστηρίου.

α) Απελευθέρωση και δημιουργία ομάδας

Αποτελεί την πρώτη φάση της εμπλοκής των συμμετεχόντων στη δράση. Αναπτύσσεται μέσω ψυχοκοινωνικών, ψυχοκινητικών και δραματικών δραστηριοτήτων (παιχνίδια και ασκήσεις), οι οποίες, ενώ εντάσσονται στην ατμόσφαιρα και στο εννοιολογικό στίγμα (ψυχοπαιδαγωγικό, κοινωνικό και δραματικό) του θεματικού αυτοσχεδιασμού που θα ακολουθήσει, ωστόσο είναι αυτονομημένες από αυτό, καθώς κανείς (ούτε και ο εμπυχωτής) δεν γνωρίζει τον τρόπο εξέλιξης της δράσης της επόμενης φάσης. Επομένως, συνιστούν περισσότερο δραστηριότητες εξάσκησης των αισθητηρίων και της σωματικής, λεκτικής και δραματικής έκφρασης, προκειμένου να αναπτυχθούν οι κατάλληλες δεξιότητες και να αποκτήσουν οι συμμετέχοντες τη δραματική ικανότητα που απαιτείται στη δεύτερη και τρίτη φάση.

i. ψυχοκοινωνικές δραστηριότητες

Με αυτές επιδιώκεται η οικοδόμηση διανθρώπινων δεσμών και, επομένως, η δημιουργία ομάδας (παιχνίδια και ασκήσεις γνωριμίας και εμπιστοσύνης).

ii. ψυχοκινητικές δραστηριότητες

Καλλιεργούν σωματικές, κινητικές και εκφραστικές δεξιότητες (παιχνίδια και ασκήσεις σωματικής κίνησης και έκφρασης, χαλάρωσης, παρατηρητικότητας και συγκέντρωσης της προσοχής, ρυθμικά και λεκτικά παιχνίδια).

iii. δραματικές δραστηριότητες

Εξοικειώνουν τους συμμετέχοντες με την ανάληψη του θεατρικού ρόλου (παιχνίδια και ασκήσεις μεταμορφώσεων και αυτοσχεδιασμοί).

β) Αναδημιουργία ρόλων και καταστάσεων

Είναι η φάση κατά την οποία οικοδομείται και διαρκώς επικοδομείται ή ακόμα και αναδομείται το αυτοσχέδιο μυθοπλαστικό περιβάλλον (ρόλοι, καταστάσεις και θέματα). Ήδη, κατά την προηγούμενη φάση, έχοντας εξοικειώσει τους συμμετέχοντες με τις ικανότητες των θεατρικών ρόλων, που εκτιμά ότι θα αναληφθούν, ο εμπυχωτής με την αφήγηση ή τις οδηγίες του δημιουργεί πρόσφορες συνθήκες για ανάπτυξη φαντασιακών περιβαλλόντων δράσης και στοχασμού. Έτσι, πολύ συχνά, είτε σε ρόλο αφηγητή / ιστορητή, είτε εκτός ρόλου, καλεί την ολομέλεια να χωριστεί σε δύο ομάδες ρόλων και να αναπτύξει τον αυτοσχεδιασμό. Αυτός μπορεί να οδηγηθεί σε επιμέρους θεματικούς αυτοσχεδιασμούς, ανάλογα με τις ψυχοσυναισθηματικές ανάγκες των συμμετεχόντων, οι οποίες εκδηλώνονται με τρόπο άμεσο και αυθόρμητο. Άλλοτε, πάλι, κυριαρχούν σύντομοι σωματικοί ή και λεκτικοί αυτοσχεδιασμοί, σε ζευγάρια ή σε μικρές ομάδες των 4-6 συμμετεχόντων, αλλά και με όλη την ομάδα. Κατά τη διάρκεια των αυτοσχεδιασμών, μπορεί να αλλάζουν τόσο τους θεατρικούς ρόλους, όσο και τις μυθοπλαστικές καταστάσεις που δημιουργούν. Όχι σπάνια, εξαιτίας και χάριν ποικίλων ψυχογενών ή δραματικών παραγόντων, μπορεί να αλλάζουν ακόμα και το βασικό θέμα. Αυτό καταδεικνύει ότι η β' φάση του θεατρικού παιχνιδιού μπορεί να είναι τόσο δημιουργική, που να φτάνει στα όρια της ανατροπής ακόμα και του αρχικού δραματικού περιβάλλοντος, ακριβώς επειδή οι συμμετέχοντες αυθόρμητα επαναπροσδιορίζουν το παιχνίδι τους συνολικά. Ο εμπυχωτής οφείλει με τρόπο παιδαγωγικά ανώδυνο και θεατρικά αυτοσχέδιο και ευφυή να ανταποκρίνεται στη δημιουργικότητα και την ανατρεπτική συχνά διάθεση όλης της ομάδας ή και ορισμένων μελών της, διατηρώντας ωστόσο την ισορροπία των σχέσεων των ρόλων και της ροής της δράσης.

γ) Σκηνική αυτοσχέδια δράση

Οι θεατρικοί αυτοσχεδιασμοί της β' φάσης σταθεροποιούνται και παρουσιάζονται με μορφή σκηνικού δρώμενου, με την παρουσία κοινού. Έτσι, διαδοχικά, κάθε υποομάδα μπορεί να παρουσιάζει το δρώμενό της στις άλλες που, σε ρόλο ακροατηρίου, παρακολουθούν όσα στη δεύτερη φάση συνδημιούργησαν. Άλλες πάλι φορές, όλη η ομάδα παρουσιάζει τη σκηνική της δημιουργία σε ευρύτερο κοινό.

δ) Αποτίμηση του εργαστηρίου

Οι συμμετέχοντες αξιολογούν το εργαστήριο, αναδημιουργώντας προγενέστερες δράσεις, δίνοντάς τους νέες μορφές (διαθεματικά περιβάλλοντα, διακειμενικές συνθέσεις, άλλες τέχνες) και σχήματα (κύκλος της ομάδας). Έτσι, οι αυτοσχεδιασμοί μπορούν να αναμορφώνονται σε εικαστικές, μουσικές και άλλες καλλιτεχνικές απεικονίσεις, σε στοχαστικά ημερολόγια, ποιητικές συνθέσεις και άλλα γραπτά κείμενα, καθώς και σε διαλογικές συζητήσεις, αναστοχαστικούς μονολόγους, κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α. Ξένη

- Altrichter, H., Posch, P. & Somekh, B. (1993). *Teachers Investigate their Work: An introduction to the methods of action research*. London: Routledge.
- Anderson, M. (2006). What is a Drama Teachers? Some Stories from Praxis. Στο L. A. McCammon & D. McLauchlan, et. al. (Eds.), *Universal Mosaic of Drama and Theatre: The IDEA 2004 Dialogues* (σσ. 99-108). Ontario: IDEA Publications.
- Bailin, S. (1998). Critical Thinking and Drama Education. *Research in Drama Education*, 3 (2), 145-154.
- Bernstein, B. (1985). Drama as a Context for Transformation. Στο J. Kase-Polisini (Ed.), *Creative Drama in a Developmental Context* (σσ. 176-197). New York: University Press of America.
- Boal, A. (1982). *Theatre of the Oppressed*. London: Routledge.
- Boal, A. (1992). *Games for Actors and Non-Actors*. A. Jackson (trans.), London: Routledge.
- Bolton, G. M. (1979). *Towards a Theory of Drama in Education*. London: Longman.
- Bolton, G. & Heathcote, D. (1999). *So you want to use Role Play*. Stoke on Trent: Trentham Books.
- Booth, D. (1994). *Story Drama: Reading, Writing and Roleplaying across the Curriculum*. Markham: Pembroke Publishers.
- Booth, D. (Ed.), (1996). *Literacy techniques for building successful readers and writers*. Markham: Pembroke Publishers.
- Brecht, B. (2000). *Grosse kommentierte Berliner und Frankfurter Ausgabe [GBFA]*. (τόμ. 21^{ος}). Berlin, Weimar, Suhrkamp, Frankfurt: Aufbau Verlag, (τόμοι 31).
- Bruner, J. (1986). *Actual Minds, Possible Worlds*. Cambridge: Harvard University Press.
- Buber, M. (1959). *La Vie en dialogue*. Paris: Aubier-Montaigne.
- Chancerel, L. (1953). *Le théâtre et la jeunesse*. Paris: Bourrelrier.
- Chateau, J. (1967). *Le jeu de l' enfant après trois ans, sa nature, sa discipline*. Paris: Vrin.
- Claparède, E. (1946). *L' education fonctionnelle*. Neuchatel et Paris.
- Clipson-Boyles, S. (1998). *Drama in Primary English Teaching*. London: David Fulton Publishers.

- Courtney, R. (1974). *Play, Drama and Thought*. New York: Drama Book Specialists.
- Courtney, R. (1994). *Drama and Feeling: An Aesthetic Theory*. Downsville, Ontario: McGill-Queens University Press.
- Dewey, J. (1934). *Art as Experience*. New York: Minton, Balch & Co.
- Dewey, J. (1956). *The Child and the Curriculum -and- The School and Society*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dillon, J. T. (1990). *The Practice of Questioning*. London: Routledge.
- Edmiston, B. W. (1991). *What have you traveled? A teacher-researcher study of structuring drama for reflection and learning*. Unpublished Doctoral Dissertation. Ohio State University.
- Gardner, H. (1985). Towards a theory of dramatic intelligence. Στο J. Kase-Polisini (Ed.), *Creative Drama in a Developmental Context* (σσ. 295-312). New York: University Press of America.
- Guss, F. G. (2005). Dramatic playing beyond the theory of multiple intelligences. *Research in Drama Education*, 10 (1), 43-54.
- Heathcote, D. & Herbert, P. (1985). A Drama of Learning: Mantle of the Expert. *Theory Into Practice*, 24 (3), 173-180.
- Henriot, J. (1969). *Le jeu*. Paris: PUF.
- Hopkins, D. (1985). *A Teacher's Guide to Classroom Research*. Milton Keynes: Open University Press.
- Johnson, L. & O'Neill, C. (1984). *Dorothy Heathcote: Collected writings on education and drama*. London: Hutchinson.
- Kase-Polisini, J. (Ed.), (1985). *Creative Drama in a Developmental Context*. New York: University Press of America.
- Kempe, A. & Ashwell, M. (2000). *Progression in Secondary Drama*. Oxford: Heinemann.
- Koste, V. G. (1978). *Dramatic Play in Childhood: Rehearsal for Life*. New Orleans, Louisiana: Anchorage Press.
- Koste, V. G. (1985). Meta-Thinking: Thoughts on Dramatic Thought. Στο J. Kase - Polisini (Ed.), *Creative Drama in a Developmental Context* (σσ. 333-342). New York: University Press of America.
- Montessori, M. (1919). *The Montessori Method*. London: Heinemann.
- Moreno, J.-L. (1946). *Psychodrama*. New York: Beacon House.
- Morgan, N. & Saxton, J. (1987). *Teaching Drama: A mind of many wonders*. Portsmouth: Heinemann.
- Neelands, J. (1984). *Making Sense of Drama: A Guide to Classroom Practice*. Oxford: Heinemann Educational Books.
- Neelands, J. (1990). *Structuring Drama Work: A Handbook of Available Forms in Theatre and Drama*. T. Goode (Ed.), Cambridge: Cambridge University Press.
- Neelands, J. (1992). *Learning through imagined experience*. London: Hodder & Stoughton.
- O'Neil, C. (1995). *Drama worlds*. Portsmouth: Heinemann.
- O'Toole, J. & Haseman, B. (1984). *Dramawise: An Introduction to GCSE Drama*. Oxford: Heinemann Educational.
- O'Toole, J. (1992). *The Process of Drama: Negotiating Art and Meaning*. London: Routledge.
- Pavis, P. (1998). *Dictionary of the Theatre: Terms, Concepts, and Analysis*. Toronto: University of Toronto Press.
- Piaget, J. (1962). *Play, Dreams, and Imitation in Childhood*, New York: W. W. Norton and Company.
- Rogers, C. (1961). *On Becoming a Person*. Boston: Houghton Mifflin.
- Ross, M. (1978). *The Creative Arts*. London: Heinemann.
- Ross, M. (Ed.), (1982). *The Development of Aesthetic Experience*. London: Pergamon.
- Ross, M. (1984). *The Aesthetic Impulse*. Oxford: Pergamon Press.

- Rosenberg, H. S., Castellano, R., Chrein, G. & Pinciotti, P. (1982). Developing an imagery-based theory for the field of creative drama. *Children's Theatre Review*, 31 (2), 16-21.
- Shiao-You Chou. (2006). Drama Teaching: Drama? or Pedagogy?. Στο L. A. McCammon & D. McLauchlan, et. al. (Eds.), *Universal Mosaic of Drama and Theatre: The IDEA 2004 Dialogues* (σσ. 119-132). Ontario: IDEA Publications.
- Slade, P. (1958). *An Introduction to Child drama*. London: University of London Press.
- Slade, P. (1968). *Experience of Spontaneity*. London: Longman.
- Smilansky, S. (1968). *The Effects of Socio-Dramatic on Disadvantaged Preschool Children*. New York: John Wiley.
- Somers, J. (1994). *Drama in the Curriculum*. London: Cassell.
- Spolin, V. (1999). *Improvisation for the theater*. Evanston, Illinois: Northwestern University Press.
- Taylor, S. (1998). The warm-up. Στο M. Karp, P. Holmes & K. Bradshaw Tauvon (Eds.), *The Handbook of Psychodrama* (σσ. 47-66). London: Routledge.
- Vygotsky, L. S. (1976). Play and its Role in the Mental Development of the Child. Στο J. Bruner, et al., (Eds.), *Play – Its Role in the Development and Evolution* (σσ. 537-554). New York: Penguin Books.
- Wagner, B.-J. (1979). *Dorothy Heathcote: Drama as a Learning Medium*. Cheltenham: Stanley Thornes (Publishers) Ltd.
- Wagner, B.-J. (1998). *Educational Drama and Language Arts: What Research Shows*. Portsmouth: Heinemann.
- Way, B. (1998). *Development through Drama*. New York: Humanity Books.
- Witkin, R. (1974). *The Intelligence of Feeling*. London: Heinemann.
- Wright, D. K. (2006). Drama intelligence and the continual state to becoming. Στο J. Kase-Polisini (Ed.), *Creative Drama in a Developmental Context* (σσ. 183-192). New York: University Press of America.

β. Μεταφρασμένα Έργα

- Freire, P. (1977). *Η αγωγή του καταπιεζόμενου*, (μτφρ. Γ. Κρητικός), Αθήνα: Κέδρος.
- Freire, P. (2006). *Δέκα επιστολές προς εκείνους που τολμούν να διδάσκουν*. (μτφρ. Μ. Νταμπαράκης), Αθήνα: Επίκεντρο.
- Gouhier, H. (1991). *Το Θέατρο και η Ύπαρξη*. (μτφρ. Χ. Μπακονικόλα- Γεωργοπούλου), Αθήνα: Καρδαμίτσας.
- Γκροτόφσκι, Γ. (1982). *Για ένα Φτωχό Θέατρο*. (μτφρ. Φ. Κονδύλης, Μ. Γάιτη- Βορρέ), Αθήνα: Θεωρία.
- Hargreaves, A. & Fullan, M. G. (επιμ.), (1993). *Η εξέλιξη των εκπαιδευτικών*. (μτφρ. Π. Χατζηπαντελή), Αθήνα: Πατάκης.
- Hargreaves, A. (1993). *Νοοτροπίες των εκπαιδευτικών: Ένας στόχος αλλαγής*. Στο A. Hargreaves & M. G. Fullan (επιμ.), *Η εξέλιξη των εκπαιδευτικών* (σσ. 329-365). (μτφρ. Π. Χατζηπαντελή), Αθήνα: Πατάκης.
- Μπρεχτ, Μπ. (1977). *Ο Μπρεχτ ερμηνεύει Μπρεχτ*. (μτφρ. Α. Βερυκοκάκη), Αθήνα: Νέα Σύνορα.
- Μπρεχτ, Μπ. (1979). Μικρό Όργανο για το Θέατρο. Στο *Από τον Αριστοτέλη στον Μπρεχτ*. (μτφρ. Α. Βερυκοκάκη), Αθήνα: Κάλβος.
- Ravis, P. (2006). *Λεξικό του Θεάτρου*. (εποπ. Κ. Γεωργουσόπουλος, μτφρ. Α. Στρομπούλη), Αθήνα: Gutenberg.
- Ross, M. (1984). *The Aesthetic Impulse*. Oxford: Pergamon Press.
- Unamuno, de M. (1993). *Το τραγικό αίσθημα της ζωής*. (μτφρ. Η. Π. Νικολούδης), Αθήνα: Printa.
- Vygotsky, L. S. (1997). *Νους στην Κοινωνία*. (μτφρ. Α. Μπίμπου, Στ. Βοσνιάδου), Αθήνα: Gutenberg.

γ. Ελληνική

- Άλκηστις, (2008). *Μαύρη αγελάδα, άσπρη αγελάδα. Δραματική τέχνη στην εκπαίδευση και διαπολιτισμικότητα*. Αθήνα: Τόπος.
- Γραμματάς, Θ. (1997). *Θεατρική Παιδεία και Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών*. Τυπωθήτω, Αθήνα.
- Γραμματάς, Θ. (2003). *Θέατρο και Παιδεία*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Γραμματάς, Θ. (2004). *Το Θέατρο στο Σχολείο. Μέθοδοι διδασκαλίας και εφαρμογής*. Αθήνα: Ατραπός.
- Κοσμόπουλος, Α. (1995). *Σχεσιοδυναμική Παιδαγωγική του Προσώπου*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Μουδατσάκις, Τ. (2005). *Το θέατρο ως πρακτική τέχνη στην εκπαίδευση. Από τον Stanislavsky, τον Brecht και τον Grotowski στο σκηνικό δοκίμιο*. Αθήνα: Εξάντας.
- Μπακονικόλα, Χ. (2002). *Η θεατρική σχολική δημιουργία*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς - Τμήμα Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2004). *Η διδακτική αξιοποίηση της δραματοποίησης στο μάθημα της Γλώσσας στο Δημοτικό Σχολείο*. Διδακτορική Διατριβή. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Φιλοσοφική Σχολή. Αθήνα.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2007). *Με τη Γλώσσα του Θεάτρου. Η διερευνητική δραματοποίηση στη διδασκαλία της Γλώσσας*. Αθήνα: Κέδρος.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2009). Η θεατρική παιδεία ως μέσο επαγγελματικής ανάπτυξης των μετεκπαιδευόμενων στο Μαράσλειο Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης: Εμπειρική έρευνα. Στο Ε. Ταρατόρη (επιμ.), *Διδασκαλεία: παρελθόν, παρόν, μέλλον* (σσ. 83-98). Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2010). *Παιδαγωγική του Θεάτρου*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.